

УДК 81'255:811.111:316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.1-36>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

FEATURES OF TRANSLATION OF OFFICIAL DOCUMENTATION: SOCIOLINGUISTIC ASPECT

Кечеджі О. В.,***orcid.org/0009-0001-0250-7361****старший викладач кафедри перекладу**Державного вищого навчального закладу**«Приазовський державний технічний університет»***Сорокіна М. Є.,*****orcid.org/0000-0001-6487-1751****старший викладач кафедри «Гуманітарні дисципліни»**Державного вищого навчального закладу**«Приазовський державний технічний університет»*

Статтю присвячено розгляду теоретичних і практичних аспектів перекладу офіційно-ділової документації, зокрема міжнародних договорів, у межах англо-української комунікації. У рамках дослідження було з'ясовано основні граматичні, лексичні та стилістичні особливості англomовної ділової документації, що є об'єктом професійного перекладу, а також проаналізовано типові особливості відтворення її термінології в українській мові. Особливу увагу приділено модальним конструкціям, синтаксичній структурі договорів, клішованим виразам, а також стилістично нейтральним елементам.

У статті систематизовано типові перекладацькі трансформації, які застосовуються при передаванні термінології ділової документації, зокрема: описовий переклад, калькування, транскодування, перестановка, розширення, звуження та функціональна заміна. Було проаналізовано відповідність цих трансформацій нормам української мови, а також їх роль у досягненні еквівалентності та адекватності перекладу. На матеріалі контрактів та правових актів проаналізовано випадки неоднозначної термінологічної інтерпретації та варіативності перекладацьких рішень, що зумовлені контекстуальними, стилістичними й культурними чинниками.

Дійдено висновків, що ефективний переклад ділової документації потребує не лише володіння мовними системами, а й знання правових категорій, специфіки ділового мовлення, міжкультурних дискурсивних норм та вміння адаптувати синтаксичні структури відповідно до прийнятих стандартів. Визначено ключові лінгвістичні розбіжності між англійською та українською мовами, зокрема у реалізації ділового стилю, а також зазначено особливу роль семантичної конкретності української мови в перекладацькому процесі.

Узагальнено перспективні напрямки подальших досліджень, серед яких: аналіз англо-українського перекладу ділової документації банківської, фінансової або дипломатичної сфер; вивчення когнітивних, прагматичних і соціолінгвістичних чинників впливу на перекладацьке рішення; створення типології трансформацій у галузі термінології будь-якої певної галузі.

Ключові слова: офіційно-діловий стиль, міжнародні договори, перекладацькі трансформації, документація, еквівалентність, контекстуальний переклад.

The article is devoted to the consideration of theoretical and practical aspects of the translation of official business documentation, in particular international contracts, in the context of English-Ukrainian communication. As part of the work, the main grammatical, lexical and stylistic features of English-language business documentation, which is the object of professional translation, were identified. It was also analyzed typical difficulties in reproducing of its terminology in Ukrainian. Particular attention was paid to modal constructions, the syntactic structure of contracts, clichéd expressions, as well as stylistically neutral elements.

The article systematizes typical translation transformations used in the translation of business documentation terminology, especially descriptive translation, modelling words and constructions after foreign patterns, transposition, semantic expansion or narrowing and functional substitution. It was analyzed the compliance of these transformations with the norms of the Ukrainian language as well as their role in achieving equivalence and adequacy of translation. Based on the material of contracts and legal acts, cases of polysemantic terminological interpretation and variability of translation decisions which are determined by contextual, stylistic and cultural factors are analyzed.

It has been established that effective translation of business documentation requires not only mastery of language systems, but also knowledge of legal categories, the specifics of business speech, intercultural discursive norms and the ability to adapt syntactic structures in accordance with accepted standards. Key linguistic differences between English and Ukrainian are identified, in particular in the implementation of business style. It is also noted special role of the semantic specificity of the Ukrainian language in the translation process.

It was summarized prospective avenues for further research including: analysis of English-Ukrainian translation of business documentation in the banking, financial and diplomatic spheres; study of cognitive, pragmatic and sociolinguistic factors influencing the translation decision; creation of a typology of transformations of legal terminology in any field.

Key words: official business style, international agreements, translation transformations, documents, equivalence, contextual translation.

Постановка проблеми. У глобалізованому світі, де домінують економічні та міжнародні зв'язки, офіційно-діловий переклад стає критично важливим інструментом. Популярність офіційно-ділового перекладу маркується певними ключовими аспектами серед яких вирізняються: міжнародне партнерство, адже бізнеси, уряди й організації постійно укладають договори, угоди, меморандуми що, в свою чергу, потребує точного перекладу; юридична значущість, оскільки ділові тексти часто мають юридичну силу; уніфікація стандартів – коли глобальні компанії прагнуть зберігати єдину стильову й термінологічну базу, що вимагає системного перекладацького підходу. Також, одним із головних аспектів є збереження культурної адекватності, тобто врахування культурних норм та ментальних особливостей адресата при переклад текстів мовою-реципієнта. Маємо наголосити, що переклад офіційної документації розвиває аналітичне мислення перекладача, адже перед ним постає завдання не лише передати зміст, але й зберегти точність, логіку й діловий стиль документа. Зазначені факти, в свою чергу, формують актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступають загальнодоступні зразки офіційно-ділових документів, контрактів та договорів у сфері міжнародних відносин, економіки, а предметом – особливості їх перекладу на українську, з урахуванням офіційно-ділового стилю тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання перекладу ділової документації розглядалося та активно досліджувалося у роботах багатьох лінгвістів. М.А. Чепурна в своїй роботі «Особливості перекладу ділових листів» аналізує стереотипні мовні кліше, аббревіатури та прагматичні функції ділових листів та зазначає, що ділове листування виконує не лише інформативну, а й соціально-регулятивну функцію, що вимагає точного відтворення комунікативного наміру [1]. Пожарська Н.В., Киричук Л.М., Юшак В.М. аналізують труднощі перекладу ділової документації з англійської на українську та виокремлюють основні типи помилок, що найчастіше зустрічаються у процесі перекладу ділової документації [2]. Джефрі Л. Сеглін та Едвард Коулман зазначають, що ефективне ділове листування є ключовим інструментом професійної комунікації, який вимагає дотримання структурних, стилістичних і прагматичних норм, адаптованих до конкретного контексту взаємодії, з урахуванням етикету, цільової аудиторії та комунікативної мети [3]. В своїй роботі Мона Бейкер та Габрієла Салданха розглядають переклад у цілому та, зокрема, офіційно-ділову комунікацію що потребує від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й усвідомлення впливу соціальних, культурних, політичних та інституційних чинників на формування змісту та стилю цільового тексту [4].

Переклад ділової документації постає як багатовимірний соціокультурний діяльність у межах якої мовна трансформація змісту невіддільно пов'язана з прагматичними умовами комунікації, статусно-рольовими характеристиками учасників дискурсу та дотриманням усталених культурних і етикетних норм, що зумовлюють стратегічний вибір перекладацьких рішень. І саме тому залишається певне коло питань які підлягають подальшому аналізу та опрацюванню.

Мета дослідження полягає у всебічному з'ясуванні специфіки перекладу офіційно-ділових текстів як соціокультурно-обумовленої комунікативної практики, яка потребує адаптації мовних засобів до норм цільового середовища, врахування прагматичних функцій, статусно-рольових характеристик учасників дискурсу, а також ідеологічних, етикетних та інституційних чинників, що впливають на стратегічні перекладацькі рішення. Переклад офіційної документації в соціолінгвістичному аспекті розглядається як міжкультурна комунікативна практика, що передбачає гнучку адаптацію мовних засобів до норм цільового середовища. Дослідження спрямоване на виявлення стратегій передавання прагматичних функцій, статусно-рольових характеристик комунікантів і культурно зумовлених трансформацій, притаманних офіційно-діловому дискурсу. Особливий акцент робиться на взаємодію перекладу з ідеологічними, інституційними та етикетними чинниками, які визначають характер перекладацьких рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Офіційно-діловий стиль функціонує як мовне середовище регламентованої комунікації у сфері правових і управлінських відносин. Його роль полягає у забезпеченні формального спілкування, здебільшого в межах законодавчих, адміністративних, юридичних і дипломатичних процесів. У зарубіжній лінгвістичній традиції використовуються суміжні поняття, зокрема *business language*, *political language*, *commercial language*, *language of economics*, які фрагментарно охоплюють сфери, дотичні до офіційно-ділового мовлення.

Офіційно-ділові тексти вирізняються суворою нормованістю мовних засобів, формальністю викладу, безособовістю та точністю формулювань. Ці риси мають безпосередній зв'язок із комунікативним призначенням тексту, адже головною метою ділового документа є передача чіткої, недвозначної інформації в умовах відповідальності та правової значущості. Серед основних ознак виокремлюються наступні: імперативність (реалізується через активне використання форм теперішнього часу, інфінітивних конструкцій, лексем волевиявлення: *дозволити*, *забороняється*, *необхідні*); точність (досягається завдяки певній термінології, лексичним повторам, обмеженням на синонімію, складнопідрядним реченням, що виключають можливість подвійного тлумачення); стандартизованість (виявляється у використанні фіксованих зворотів і структур, що мають нормативно-правове закріплення: *у встановленому порядку*, *після закінчення*, *за підписом і печаткою* тощо); об'єктивність (реалізується через безособову форму викладу, переважання конструкцій у формі третьої особи та пасивного стану та інші); лаконізм (забезпечується за рахунок економного використання мовних засобів, прагнення до раціоналізованої форми) [5].

Мова офіційно-ділових текстів є частиною відповідної мовної підсистеми, адаптованої до специфіки людської діяльності. Вона відхиляється від загальнонаціональних норм у синтаксичній структурі та семантиці, що зумовлено впливом екстралінгвістичних чинників (соціальних, юридичних, економічних, культурних). Англійська мова, як міжнародний засіб офіційної комунікації, у межах цього стилю виявляє аналогічні риси: максимальна ясність викладу, високий рівень стандартизації, пряmlinієність, уникнення емоційних відтінків. Ділові документи англійською, що охоплюють дипломатичну, юридичну, корпоративну та адміністративну сфери, спрямовані на забезпечення ефективної взаємодії між сторонами та легітимного представлення їхніх інтересів. Тому тексти цього стилю мають чітко структуровану композицію, відповідну термінологію та лексичну нейтральність.

Документ репрезентує матеріальний носій упорядкованої інформації, створеної та збереженої фізичними або юридичними особами для підтвердження певних юридичних, економічних,

міжнародних та інших законодавчих дій. Як носій даних, документ забезпечує їх ідентифікацію, накопичення, багаторазове використання та передачу третім особам. Його поліфункціональність є визначальною рисою, що обґрунтовує умовність класифікаційних підходів у документознавстві [6].

Щодо структурно-мовних особливостей документації, маємо наголосити що офіційно-ділові тексти демонструють високу ступінь нормованості структури та мови і мають певні основні ознаки, а саме – формалізована композиція; стандартизована термінологія; безособовість мовлення; лексична та синтаксична лаконічність та прагнення до семантичної точності. Недоліки перекладу часто зумовлені неузгодженістю логічної побудови тексту, порушенням абзацної структури, неправильним розміщенням інформаційних блоків [7].

Аналізуючи особливості перекладу офіційної документації та враховуючи різницю між законодавчими, адміністративними та нотаріальними системами країн, переклад ділової документації передбачає володіння знаннями як про мову оригіналу, так і про внутрішню систему приймаючої сторони. Зокрема, важливим є розуміння типів документації, правових регламентів, особливостей податкової політики, специфіки діловодства тощо. Варто також зазначити, що без такого фонового знання перекладач ризикує допустити серйозні трансляційні помилки.

Мова документів характеризується певними особливостями серед яких можна визначити наступні: терміносистема, тобто поширене використання фахової лексики; канцеляризми під якими розуміються стилістично марковані конструкції; стандартизовані формулювання – сталі мовні звороти, які забезпечують однорідність та формальність викладу; уникнення займенників першої та другої особи; обмеження шаблонних виразів; використання суб'єктно-ознакових іменників; відсутність суб'єктивної оцінки, тобто нейтральність викладу [8].

Переклад офіційної документації становить одну з найвідповідальніших галузей письмового перекладу, оскільки будь-яка помилка (лексична, стилістична чи фактологічна) може мати критичні наслідки в правовій та міждержавній сфері. Юридично значимі тексти мають бути позбавлені неточностей, багатозначності та неузгодженостей із нормами мови цільової системи. Незмінність стилю, нормативність лексики та еквівалентність змісту є обов'язковими критеріями якості перекладу.

Адекватність перекладу базується не лише на лінгвістичній компетентності, але й на здатності організувати пошук додаткової інформації. Перекладач у процесі роботи звертається до фахових словників (для пошуку термінологічного еквівалента); енциклопедій та баз даних (для уточнення зв'язків між поняттями); прикладних джерел на кшталт зразків або шаблонів (для перевірки стилістичної відповідності). Однією з ключових технологій перекладу ділової документації є перекладацькі трансформації, тобто операції, що дозволяють зберегти функціональну еквівалентність тексту і водночас дотримуватися норм офіційно-ділового стилю [2; 9].

Переклад офіційно-ділової документації маркується певними особливостями та складностями, серед яких можна виокремити наступні: відповідальність перекладача в юридично релевантному контексті (від перекладача очікується точність, нейтральність і дотримання стилістичних норм мови цільової культури); дотримання структури контракту та врахування міжмовних стилістичних розбіжностей; враховувати галузевий напрям та професійні аббревіатури (економіка, техніка, право тощо); дотримуватися стандартних конструкцій та часових маркерів. Наприклад: *In reply please address the Chief Accountant ...* – *Відповідь надсилайте, будь ласка, головному бухгалтеру ...*; *Ltd. (limited liability company)* – *компанія з обмеженою відповідальністю*; *Inc. (Incorporated)* – *корпорація*; *Corp. (Corporation)* – *корпорація*; *to the amount of* – *на суму*; *payment in amount of* – *платіж у розмірі*; *the total price of* – *загальна сума* тощо.

Основною граматичною ознакою мовлення контрактів є використання модальних дієслів для вираження юридичної зобов'язаності. Найчастотнішою є конструкція з дієсловом *shall*, що у перекладі на українську мову відповідає формам «повинен» або дієсловом у теперішньому часі з об'єктивною модальністю. Окрім *shall*, контракти також містять конструкції з *may* та

can, які маркуюють можливість, вибір або дозвіл. Їх значення варіюється залежно від юридичного контексту: *The Total Price shall be expressed... and shall include... – Загальна сума повинна бути виражена... та повинна включати...*

Синтаксична структура речень відзначається простими формами, які ускладнені однорідними членами, дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, що потребує особливої уваги до синтаксичних зв'язків під час перекладу: *Any disputes arising between the partners as a result of this Agreement shall be settled by arbitration... – Будь-які суперечки, що виникають між партнерами... вирішуються в арбітражі...*

Активізація глобалізаційних процесів у сучасному світі спричинила значне розширення форм міжнародної взаємодії на міждержавному рівні, в межах якої мова виступає ключовим інструментом комунікації та укладення міжнародних договорів. Це, своєю чергою, формує потребу в дослідженні способів перекладу англomовних текстів міжнародних офіційних документів українською мовою, з акцентом на перекладацькі трансформації як засоби досягнення змістової точності та стилістичної відповідності: розширення (додавання компонентів для граматичної або семантичної коректності: *A party may relief... – Будь-яка зі сторін має право на звільнення від відповідальності*); звуження (лаконічний варіант перекладу при надлишковій структурі оригіналу: *Parties arrived at an amicable settlement – Сторони домовилися*); функціональна заміна (перехід частини мови для стилістичної відповідності: *A person empowered... – Особа, уповноважена...*); перестановка (зміна порядку елементів для збереження тема-рема-тичної структури: *In accordance with Article 5 of the Agreement, the parties shall submit their annual reports no later than March 31 of each year – Щороку, не пізніше 31 березня, сторони подають свої щорічні звіти відповідно до статті 5 Угоди*).

Щодо принципів термінологічної еквівалентності, маємо наголосити, що термінологія, наприклад, міжнародних договорів, як правило, має унікальне значення в межах певної інформаційно-правової галузі та не допускає варіативних інтерпретацій. У перекладі таких текстів, зазвичай, застосовуються два ключові принципи: єдність форми й змісту, яка забезпечує точну передачу значення терміну без стилістичних зсувів та принцип контекстності, що передбачає адаптацію терміна відповідно до ситуаційного вживання у тексті. Наприклад, термін *charter* у різних контекстах може набувати значень *статут* або *хартія*.

Сучасна офіційно-ділова комунікація демонструє тенденцію до інформаційної оптимізації, тобто зростання частотності аббревіатур, утворених шляхом скорочення лексичних форм. Водночас спостерігається транслітерація аббревіатур міжнародних організацій (*UNESCO, NATO*), що зумовлено прагненням до збереження ідентичності терміну. Також у перекладі використовуються неасимільовані латинські та французькі лесеми (*allonge – алонж, attache – аташе*), передані транскрибуванням як частина усталеної термінологічної практики. Тобто, у сучасних текстах простежується тенденція до економії мовного ресурсів: зростає кількість аббревіатур, скорочених форм, інтернаціоналізмів та латинських термінів. При цьому аббревіатури організацій, як правило, транслітеруються без перекладу, що дозволяє зберегти їх ідентичність у тексті мови-реципієнта.

Проблема відповідності в перекладі текстів міжнародного права потребує не лише володіння мовними системами, але й глибокого розуміння термінології та перекладацьких стратегій. Вибір трансформації залежить від наявності відповідника, контексту, жанру документа та норм мови цільової культури. Методи описового перекладу, калькування та транскодування доцільні лише за умови відсутності усталеного еквівалента в українській мові.

Висновки. Національні особливості офіційно-ділової документації визначаються низкою чинників, зокрема: формами мовного етикету, структурою ділових кліше, а також семантичним і граматичним стилем реалізації тексту. Розбіжності у концептуалізації ділового стилю між українською та англійською мовами суттєво впливають на процес перекладу міжнародної нормативної документації. Вирішальне значення мають такі чинники, як контекстуальна

релевантність термінів, прагнення до однозначності інтерпретацій, а також принципи еквівалентності та збереження змістової форми. Висока частотність прийменниково-атрибутивних конструкцій, пасивних форм і інфінітивів, властивих англомовним документам, обумовлює необхідність застосування низки перекладацьких трансформацій (транслітерації, транскрибування, функціональних заміни, перестановки). Збереження структурної і семантичної цілісності документа є умовою його адекватного перенесення в цільову мовну систему. Успішна міжкультурна комунікація неможлива без кваліфікованого перекладача, який володіє не лише мовною компетенцією, а й глибокими знаннями специфіки стилю, жанру, правової термінології та національно-культурного дискурсу.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо аналіз перекладу певної міжгалузевої ділової документації (банківської, фінансової, юридичної тощо), вивчення когнітивно-прагматичних механізмів інтерпретації термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чепурна М.А. Особливості перекладу ділових листів. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 12. С. 204–210.
2. Пожарська Н.В., Киричук Л.М., Юшак В.М. Основні труднощі перекладу ділової документації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2025. № 71. С. 277–281. <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.61>.
3. Seglin Jeffrey L., Coleman Edward. *The AMA Handbook of Business Letters*. New York: Amacom. 2012. 497 p.
4. Baker Mona, Saldanha Gabriela. *Routledge encyclopedia of translation studies*. London and New York : Routledge, 2011. 674 p.
5. Doubenko E. Stylistic features of English and Ukrainian official-business texts in a comparative perspective. *Science and Education a New Dimension*. Philology. 2017. Vol. 28, Issue: 115. P. 19–22. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Stylistic-features-of-English-and-Ukrainian-official-business-texts-in-a-comparative-perspective-E.-Doubenko.pdf> (дата звернення: 01.07.2025).
6. Saffady William. *Records and Information Management*. Rowman & Littlefield Publishing Group. 2021. 239 p. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0057212.pdf> (дата звернення: 24.06.2025).
7. Bourguignon Marie, Nouws Bieke & van Gerwen Heleen. *Translation Policies in Legal and Institutional Settings*. Leuven University Press. 2021. 255 p. URL:
8. Левчук О. Лексико-семантичні особливості перекладу текстів офіційно-ділового стилю. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65, Том 2. С. 162–167. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-22>.
9. Райська Л.В., Глінка Н.В. Роль перекладацьких трансформацій у досягненні адекватності та еквівалентності перекладу тексту у галузі медицини. *Молодий вчений*. 2020. Вип. 12(88). С. 316–319. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-62>.

Дата надходження статті: 10.07.2025

Дата прийняття статті: 14.08.2025

Опубліковано: 16.10.2025